

meest trok ons aan het portret of het studiehoofd dagteekenende van 1659, dat hierbij in afbeelding gaat.

Tegen een donkeren achtergrond, waarop in vaag kastanjebruin eene nis geschilderd is, zit een oud man; aan den wand te linker zijde hangt een instrument als een pijp of een pistool; op een tafel, die men niet ziet, ligt een dik boek eveneens in vaag bruin. De man zit met de handen ineengevouwen, met den elleboog op de tafel geleund, den blik naar links gericht in overweging weggezonden. Hij draagt een dik overkleed met pels geboord en eene roode muts; het haar en de baard zijn grijs. Uit de tronie straalt een helder blank licht, vol maar zonder trilling, dat de trekken van het gelaat scherp doet uitkomen. Het aangezicht is de eenige lichtvlek in het doek. Wel schemeren de handen in half licht door en vallen er strijklichten op de kleurige muts en op den boord van het kleed, maar overheerschend, alleenheerschend is het gelaat. Het is een figuur waar men iets en veel aan heeft, dat niet alleen te zien maar ook te denken geeft.

Rembrandt schilderde het in 1659 toen hij 53 jaar oud was, gebroken als burgermensch, ongedeerd en gelouterd als kunstenaar. Het valt onmiddellijk na zijn groote levenscrisis. In 1656 werd hij insolvent verklaard, rond het einde van het volgende jaar zou zijn have verkocht worden. Den 4^{en} December 1657 verliet hij de aanzienlijke woning op de Breestraat, waar hij de zonnige dagen van zijn leven en van zijn kunst had doorgebracht en nam zijn intrek in het logement de Keizerskroon in de Kalverstraat. Daar werden den 25^{en} December van hetzelfde jaar zijne kunstverzamelingen verkocht, het eenige goed waar hij waarde aan hechtte en waar hij, het onpractische genie, zijn huiselijk geluk had aan opgeofferd. In Februari daarop volgende veilde men zijn huis en in September wat hem aan onroerende bezittingen overbleef. Terwijl hij in de afspanning onder een allemansdak woonde maakte hij het stuk, dat wij voor ons hebben. Zijne schulden waren niet aangezuiverd, hij bezat niets meer, maar hij was dan toch van allen stoffelijken last ontslagen, hij kon aan zijne kunst denken en wijdde er zich geheel aan toe. Verstandelijk was hij niet geknakt, maar een zware schaduw was over zijn leven gerezen en die geoemoedsstemming spreekt zoo duidelijk mogelijk uit het beeld van den ouden man, het zij dan een portret of wel zijn eigen levensbeeld.

De voorgestelde man is ja vergrijsd, maar niet versleten van lichaamsbouw; zijne gedachten zijn ernstig, zijn denkkraft is niet verzwakt; het leven heeft hem wellicht meer zuurs dan zoets aangebracht, maar hij is niet overwonnen, niet ontmoedigd. Zijn gepinzen dwalen weg. Wat ziet hij daar in het wegschemerend verleden? Zijn jeugd vol hoop, zijnen mannenleeftijd vol kracht en geluk, de jonge vrouw die hem dartelend op de knie zit en wie hij lustig den vollen beker toereikt, plannen van groote daden die hij kweekte en koesterde, die hij gedeeltelijk verwezenlijkte, hervormingen in de wereld van het werkelijke, omwentelingen in de wereld der kunst, zedelijke macht, geestelijk en lichamelijk genot, al de droomen van vroeger, al de rampen, al de voldoeningen en al de ontgoochelingen van later trekken voor zijn geest